

Издавач
НАРОДНИ МУЗЕЈ — МУЗЕЈ УСТАНКА 1941. ТИТОВО УЖИЦЕ

Уређивачки одбор:
Др ВЕНЦЕСЛАВ ГЛИШИЋ, РАДЕНКО ДИВАЦ, МИЛИВОЈЕ ЂОРЂЕВИЋ,
Др СТЕВАН ИГЊИЋ, МИЛОРАД ИСКРИН, СТАНКА ЛАКОВИЋ, МИ-
ЛИВОЈЕ МАРИНКОВИЋ, ЖИВОТА МАРКОВИЋ, председник, ДРАГО-
СЛАВ ПАРМАКОВИЋ, Мр МИЛУТИН ПАШИЋ, РАДЕ ПОЗНАНОВИЋ.,
ЈЕЛЕНА РИСТАНОВИЋ., секретар, ЈОВАН СТАМАТОВИЋ И АНГЕЛИНА
СТАНИМИРОВИЋ.

. Редакција:
Др ВЕНЦЕСЛАВ ГЛИШИЋ, МИЛУТИН ЈАКОВЉЕВИЋ, МИЛИВОЈЕ МА-
РИНКОВИЋ, ЖИВОТА' МАРКОВИЋ, РАДЕ ПОЗНАНОВИЋ, ЈЕЛЕНА
РИСТАНОВИЋ..

О^говдрни уредник
ЖИВОТА МАРКОВИЋ.

Рецензенти:
Др ВЕНЦЕСЛАВ ГЛИШИЋ, МИЛУТИН ЈАКОВЉЕВИЋ, Др ПЕТАР КА-
ЧАВЕНДА, Мр МИЛУТИН ПАШИЋ И ЈОВАН РАДОВАНОВИЋ.

Лектор
ДРАГИЦА МАТИЋ

Корице
РАДОМИР ВЕРГОВИЋ

Цртежи на корицама
ПИВО КАРАМАТИЈЕВИЋ

Коректор и техничка обрада
РАДЕ ПОЗНАНОВИЋ

Тираж: 2.000 примерака

Штампа: „Димитрије Туцовић" — Титово Ужице

РЕЧ РЕДАКЦИЈЕ

Ужичка република, као прва већа јединствена слободна територија, створена у јесен 1941. године по идеји Јосипа Броза Тита, по својим достигнућима имала је преломно значење у развоју ослободилачког рата и револуције у првој ратној години. Она још увек није довољно истражена и обрађена. Настојећи да да свој допринос обележавању 40-годишњице устанка народа и народности Југославије — Музеј устанка 1941. Титово Ужице приступио је прикупљању сећања од учесника догађаја из периода Ужичке републике и издавању публикације „УЖИЧКА РЕПУБЛИКА — записи и сећања“.

За остваривање овог задатка образован је при Музеју Одбор за прикупљање мемоарске грађе који је уз помоћ и сарадњу организација СУБНОР-а са подручја Ужичке републике и других организација прикупио преко 2.000 страна мемоарске грађе.

У ову књигу укључен је 161 прилог. Међу њима се налази један број раније објављених сећања учесника народноослободилачког покрета. Текстови су укључени по хронолошко-тематском принципу. Сећања обухватају период припрема за оружану ослободилачку борбу и стварање слободне територије у западној Србији и Шумадији 1941. године, затим живот у Ужичкој републици и, на крају, борбе за њену одбрану и повлачење партизанских снага у Санџак крајем новембра и почетком децембра 1941. године.

У припреми и обради прикупљених сећања за штампу Редакција је настојала да у највећој могућој мери очува аутентичност казивања, вршећи неопходне стилско-језичке интервенције и исправљајући фактографске омашке. До знатнијих редакторских захвата долазило је у случајевима понављања општепознатих збивања или ако су се у више прилога описивали исти догађаји и акције, због преоптерећености прилога и сл. Интервенције ове врсте вршене су уз сагласност аутора.

Оригинални текстови свих прикупљених сећања, укључујући и оне који нису објављени у овој књизи, налазе се на чувању и коришћењу у Музеју устанка 1941. Титово Ужице.

Редакција је свесна недостатака и празнина књиге. Виђено и доживљено су писали ратници и други учесници догађаја — људи који о томе не пишу професионално, али њихова сећања имају посебну вредност као аутентична сведочења, саткана из најинтимнијих преживљавања.

Књига би била садржајнија да су се са својим прилозима јавили и други учесници НОР и револуције. Надамо се да ће их она подстаћи да запишу оно што још није записано, да исправе оно што је пропуштено и допуне недоречено.

И данас и увек Ужичка република треба да буде не само успомена на велике дане борбе и револуције, већ и да бодри на нова дела у раду и миру, на одлучност у одбрани јединства и независности наше земље, на чување мира у свету. Надамо се да ће сећања

у овој књизи бити скроман допринос томе и истовремено представљати својеврстан документ и богат извор података о једном значајном периоду НОР и револуције. Намера је издавача да се и убудуће настави рад на бележењу, допуњавању и објављивању сећања учесника народноослободилачког рата у Ужичкој републици.

Редакција користи ову прилику да изрази захвалност свима који су својим прилозима обогатили књигу, рецензентима на помоћи око припреме рукописа за штампу и другим сарадницима, појединцима и организацијама на помоћи у прикупљању грађе и објављивању књиге.

Посебно захваљујемо Међуопштинској конференцији Савеза комуниста Титово Ужице, Републичкој заједници науке, Скупштини општине Титово Ужице, Самоуправној интересној заједници културе Титово Ужице и другим организацијама који су финансијском помоћу омогућили да се ова публикација припреми и објави.

Октобра 1981. године

Титово Ужице

ПРЕДГОВОР

Подухват који је учинио Музеј устанка 1941. Титово Ужице уз сарадњу друштвено-политичких организација да припреми и изда мемоарску грађу, односно сећања учесника из средишта збивања у периоду Ужичке републике, вредан је пажње и заслужује признање. То ће бити сигурно један од трајних и вредних прилога у обележавању јубилеја устанка и револуције.

Досад је објављено доста радова о Ужичкој републици. Објављено је неколико монографија партизанских одреда, монографија и хроника већих ослобођених или неослобођених места, односно комуна, монографија појединих истакнутих личности. Одржано је и неколико научних скупова (Златибор, Столице и друга) на којима је претресено више радова, који су, поред осталог, обрађивали и време Ужичке републике. Објављено је и више дневника и других написа из тог периода. Исто тако, објављено је и више војно-историјских фељтона, затим песама, ратних репортажа, анегдота и других радова. Па, ипак, са сигурношћу можемо тврдити да ни из далека није дато све оно што смо дужни да истражимо, обрадимо и кажемо о том одиста великом времену, о 1941. години, о слободној територији у западној Србији и Шумадији, тј. о Ужичкој републици.

Као што је познато, врло мало је сачувано наших писаних докумената из времена Ужичке републике. Сачувани су комплети листа „Борба“ и локалних листова „Вести“ (Ужице), „Новости“ (Чачак), „Омладинске новине“ и још покоји документ. Архива Врховног штаба Народноослободилачких партизанских одреда Југославије и архива ЦК КПЈ из времена Ужичке републике евакуисане су из Ужица и закопане у Санџаку децембра 1941. Међутим, та архива после рата није пронађена. Отуда су сведочења, односно сећања учесника догађаја и савременика Ужичке републике не само корисна, него и драгоцене. Аична виђења, доживљаји, иако нису и не могу увек имати тежину

Ниданих докумената, ипак представљају корисну грађу и својеврсну документацију. Штавише, она сведоне нешто о појединоцима и догађајима, људима, борцима о којима и није било званичних докумената, а они су били носиоци наше револуције. Та сећања, мемоарски записи, имају драж свежине, богатства, свеобухватности, занимљивости, па нешто знане допуњавање и комплетирање сведонења о догађајима и људима. Та линна казивања сигурно могу да употпуне елементе за веродостојнију реконструкцију мање познатих догађаја, одлука, наредби. Она могу да подстакну и друге ствараоце, уметнике, песнике, књижевнике на пољу васпитања младих на револуционарним традицијама.

Укупна грађа, записи и сећања које доноси ова књига, поред осталог, пружа доста нових нињеница и историчарима који ће моћи да употпуне оскудну званичну документацију у коначном обрађивању догађаја, у уопштавању и закључивању достигнућа Ужинке републике. Аутори у овој књизи обрађују своје доживљаје и казују своја виђења већих или мањих догађаја. За оне који даље и дубље истражују домете Ужинке републике то је својеврсна и драгоценa помоћ.

При стварању концепције ове књиге изабран је добар пут. Устанинка 1941. година временски је подељена на три периода, три логичке целине — период припреме устанка и стварање слободне територије, затим живот на слободној територији и, напослетку, борбе за одбрану Ужинке републике. Сваки од ових периода има своје особености, а сви заједно нине кохерентност и целину књиге.

Период припрема за устанак и борбе за стварање слободне територије у западној Србији, одн. у Ужинској републици врло је знанајан, не само у историјском погледу, него и са становишта даљег истраживања свих облика обавештавања народа и припремања устанка, стварања првих оружаних група и најмањих јединица наше војске. Исто тако вредне су и те прве оружане акције, беспопштедна борба са окупатором и његовим слугама, тако рећи свуда и на сваком месту, у градовима и селима, на комуникацијама. Сви ти облици борбе које смо водили, нанин како смо их изводили, а нарочито како нас је народ у томе подржавао и помагао могу, поред осталог, и данас служити примером у примењивању и обогаћивању концепције општенародне одбране и друштвене самозащитите.

Живот на ослобођеној територији године 1941. по много нему је особен и знанајан. Пре свега, ту је стварање нових органа власти — народноослободилачких одбора и

Божидар Јакац: ЈОСИП БРОЗ ТИТО

њихово деловање, њихов демократски избор и поверење које им је народ указивао. Укључивање народа у борбу, мобилизација свих потенцијала привреде, исхрана војске и народа, прихват избеглица из других крајева, културни живот, здравство итд. Све су то, поред других, значајне теме о којима у овој књизи пишу поједини аутори, у првом реду „из свог угла“ виђења и доживљавања.

Напоследку, период одбране Ужичке републике је део који је досад недовољно обрађен. У много чему тај период је за нас, не само у чисто војничком смислу, изузетно поучан. У питању су сналажења и несналажења појединих јединица и штабова, позадинских органа власти, партијских и других руководстава. Поједини аутори, опет на особен начин, дали су и о овом раздобљу своје прилоге и доприносе. Па ипак, ту још доста треба учинити како би се комплетно сагледале све настале околности и активности с наше стране у време муњевите завршнице прве непријатељске офанзиве.

Сви прилози дати у овој књизи, на свој начин, казују нам понешто ново о догађајима и људима из тог периода, а добар број прилога обрађују готово непознате појединости. А такви и слични догађаји, односно доживљаји не би смели остати незаписани.

Иницијаторима ове књиге и свим ауторима сећања и записа желим да кажем да не стану на овоме што су урадили. Корисно је и свакако треба радити на томе да се и даље бележе и допуњавају сећања учесника народноослободилачког рата. Ваља упорно трагати за онима који још нису записали своје сећање. Борци имају још штошта да кажу и да запишу из времена Ужичке републике. И треба да то ураде. То је један део њиховог дуга према слободи, према нашој самоуправној заједници и посебно према младим генерацијама. Сви они који имају шта да запишу, објаве, а то не чине — греше и према себи и према друштву и тековинама за које су се борили, а у првом реду према оним који су своје животе уградили у ово што данас имамо. То је њихов још неостварени дуг.

Никола ЉУБИЧИЋ